

Att tänka för fred och hållbarhet

Om Trenätsteorin, en holistisk samhällsteori, och symbiotiken, en ekologisk ideologi

Förord

Det blir inte alltid som man har tänkt sig. Columbus gav sig iväg för att söka sjövägen till Indien, men fann en för honom okänd kontinent. Självtod stod jag för trettio år sedan villrådig på stranden av tankens hav. Båda hade vi hägrande mål, han ville till Indien, jag till en framtid av fred och hållbarhet. Han sökte en sjöväg, jag någonting som kallades fredsfostran. Han fann en fysisk verklighet, en kontinent, jag en komplex tankevärld. Båda hade vi att hantera svårigheter i form av fysiska handikapp. För Columbus del bestod de i att vare sig han själv eller kungens hästar kunde gå på vattnet. För min del gjorde medvetandets begränsning att jag hade *kikarsyn* – hur jag än bar mig åt kunde jag bara tänka på fragment av den komplexa verklighet jag ville överblicka. En viktig skillnad mellan oss var att han hade tillgång till handikappredskap – han hade båtar som kunde ta honom torrskodd över havet. De redskap som den historiska utvecklingen hade överlämnat till mig i form av ord och begrepp var mer som barns barkbåtar, odugliga för mer omfattande färder mot mitt hägrande mål. För mig återstod att själv skapa de hjälpmedel, de redskap jag behövde. Efter många års förberedelser kan jag nu sjösätta min farkost *Trenätsteorin*, orientera mig med hjälp av kartinstrumentet *Compladór* och ge mig iväg längs den rutt jag kallar *symbiotiken*.

Från början hade jag bara en undran om meningsfull fredsfostran och efter trettio års tänkande har det alltså blivit så här. Den symbiotiska rутten mot fred och hållbarhet är utstakad med tolv dygder, tolv strategiska förhållningssätt i *symbiotiska*

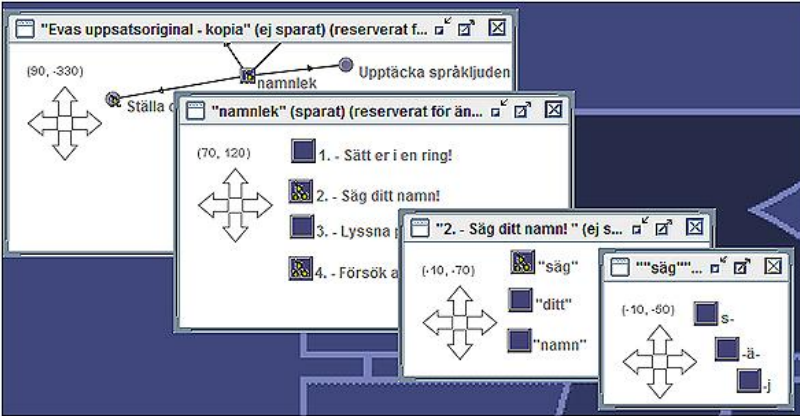

Bild 3. Evas "namnlek" som del och som helhet av delsystem.
 Bilden skapad i webbapplikationen Complador.

I bilden ovan visas de olika delarna som egna helheter var för sig; namnleken består av fyra instruktioner, instruktionen "Säg ditt namn" består av tre ord, ordet "sä g" består av tre språkljud. Då Eva ger instruktionerna upplever eleverna inte de olika nivåerna var för sig, utan som delar av en helhet, och de olika ledande faktorerna gör skillnad var och en på sin nivå.

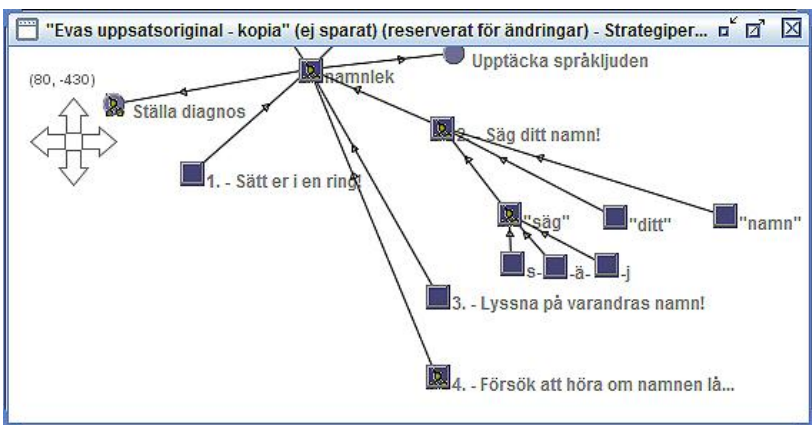

Bild 4. Några delar av Evas tysta kunskap om "namnlek".
 Bilden skapad i webbapplikationen Complador.

11. Några vardagsord ur trenätsperspektivet

Ordning

Ordning är ett tillstånd där det finns *relationer* mellan element och till följd av detta ett *mönster*, som ger *förutsägbarhet*. Livet är inte stillastående utan någonting som pågår över tid och därför finns behov av ord och begrepp som återspeglar tidpunkters betydelse. Relationer, mönster och ordning kan vara av två olika slag, nu-relationer och historiska relationer, nu-mönster och historiska mönster, nu-ordning och historisk ordning.

nu-relation

I vårt samhälle är det vanligt att man talar om sina relationer, och detta eftersom vi är sociala varelser och våra relationer är viktiga för oss; detta är väl ganska självklart. Men vad är egentligen en relation? Jag har använt ordet relation för att definiera vad ordning är: ett tillstånd som kännetecknas av relationer, mönster och förutsägbarhet. Men om jag inte har klart för mig vad relationer är för något, hur ska jag då få grepp om vad ordning är? Och hur ska jag kunna skapa ordning? Ordet relation tycks inte svara mot verklighetens komplexitet utan bör preciseras.

Jag återvänder till berättelsen om Eva. Då hon berättade om hur hon gjorde för att skapa arbetsro satt vi vid hennes köksbord, långt från ett klassrum med elever. Hennes berättelse ägde rum i nuet, men berättelsens innehåll bestod av minnen från hennes tid som lärare. Under intervjun ingick Eva och jag i ett mönster som brukar kallas samtal. Vi ingick i samma mönster och i detta mönster hade vi en tydlig relation till varandra: vi satt mitt emot varandra, och då Eva talade lyssnade jag, och då jag frågade lyssnade hon. Den sortens relation kallar jag en *nu-relation*. Om det hade funnits andra människor närvarande, så hade de kunnat se att Eva och jag hade en nu-relation, de

resurspooler och på andra sätt bidrar till fred och hållbarhet? Hur ska en homo ecologicus förhålla sig inför begränsade resurspooler, som sötvattenbassänger? Hur kan hens teori-i-användning se ut, vilka antaganden, värden och strategier? Vilka strategiska förhållningssätt – dygder – kan direkt och indirekt tänkas skydda resurspooler? Vilka motiv finns för att återanvända traditionella dygder som ödmjukhet, generositet och måttfullhet om man vet att tillvaron kännetecknas av

- kamp för dynamisk stabilitet;
- flöden som både kan bidra till och hota stabilitet;
- fysiska, teoretiska, andliga och ekonomiska verkligheter;
- supraindivider som behöver att man underkastar sig dem?

Ur perspektivet vattenbrist tycks *måttfullhet* och *tålamod* vara dygder som är lättast att motivera; har man ont om vatten faller det sig naturligt att vara sparsam med det, och att få supraindivider att ta större miljöansvar kräver *tålamod*. Men homo ecologicus måste ha en klar bild av lämpliga förhållningssätt även i andra sammanhang än när hen är törstig eller behöver tvätta; hen behöver en axiomatisk berättelse om hur man ska förhålla sig i livets olika situationer för att bidra till – eller åtminstone inte försämra förutsättningarna för – fred och hållbarhet.

21. Strategiska förhållningssätt för fred och hållbarhet

Homo ecologicus' strategiska förhållningssätt – *de symbiotiska dygderna* – handlar om att göra skillnad på sätt som gör skillnad för fred och hållbarhet i olika sammanhang och på olika nivåer. Dygderna speglar den mänskliga tillvarons mångfald och komplexitet, föränderlighet och oförutsägbarhet och kan tjäna som limbiska tumregler för homo ecologicus. De utgör tillsammans en adekvat verktygslåda eftersom de kan göra skillnad för fred

och hållbarhet genom att samspela med den mänskliga tillvarons komplexitet på ett sätt som ökar sannolikheten för stabila mönster hos mänskliga system och planetens resurspooler. Symbietiska katekesen och dess dygder utgör därför ett adekvat kunskapsinnehåll i fredsfostran.

Med tanke på tillvaron ...	... har homo ecologicus skäl att vara...
som reflekterande praktiker	saklig
och på sin tysta kunskap och sin möjlighetstunnel	ödmjuk
och på tillvarons teoretiska och fysiska, ekonomiska och andliga verkligheter	vidsynt
med dess levande system och deras kamp för dynamisk stabilitet i flöden av material, energi, information och värden som både kan bidra till och hota stabiliteten	omtänksam o/lydig måttfull
med dess resurspooler och deras begränsade möjlighetsrum	förnöjsam generös
med dess ordning, frihet och kaos, mönster och relationer, möjlighetsrum, självorganisering och upplösning, fjärliseffekter	omsorgsfull
med dess produktion, distribution och konsumtion	tålmodig
med dess tanke- och känslomotivation, egoism, noism och socioism	disciplinerad modig

Kunskapsinnehållet i symbietisk fredsfostran handlar om homo ecologicus' dygder och motiveringar till dem. Dygderna kan ingå i undervisningen i fredsfostran i form av strategener i skolors och lärares strateginät; undervisningen syftar till att förankra begreppen i elevernas tysta kunskap för att dygderna därigenom ska kunna få stöd av både tanke- och känslomotivation.

Omsorgsfullhet

Ordspråket *Liten tuva stjalper ofta stort lass* speglar erfarenheter av oförutsägbarhet och fjärlseffekter där en obetydlig skillnad har fått omfattande följder; tuvans höjd kan uppfattas som försumbar i jämförelse med hölasset och arbetet med att åter få lasset på plats, att återskapa den ursprungliga stabiliteten. Tillvaron är full av sådana obetydligheter, och därmed också av risker för fjärlseffekter. *Djävulen bor i detaljerna* heter det bland dem som arbetar med avtalstexter; *det är de små detaljerna som gör det*. Att fjärlseffekter snabbt kan växa från små skillnader till oöverskådliga jordskred av skillnader beror naturligtvis på att delsystem på olika nivåer samverkar med varandra i orsaksnät och orsakscirklar.

Ett sätt, ett strategiskt förhållningssätt, att möta riskerna för fjärlseffekter är omsorgsfullhet; att vara uppmärksam på detaljer och att inte se dem som ovidkommande struntsaker utan som de hot de faktiskt kan visa sig vara, och att därför ingripa innan de hunnit göra skillnad, innan de har utlöst en fors av skillnader; *det är bättre att stämma i bäcken än i ån*. Det finns därför skäl till uppmärksam och omsorgsfullt agerande, och genom att *ta det säkra för det osäkra* bevara jämvikt och stabilitet. När det gäller flöden och mängder gäller det att se upp med *droppen som får bägaren att svämma över*. Omsorgsfullhet innebär försiktighet, att inte vara oförsiktig.

Brist på omsorgsfullhet tar sig uttryck i nonchalans och slarv, med mer eller mindre allvarliga följder för fred och hållbarhet; *som man bäddar får man ligga*. Men risken för fjärlseffekter innebär att det inte bara är man själv som riskerar att drabbas av ens slarv; slarv och oförsiktighet kan mycket väl bli en *liten tuva som stjalper ett stort lass*.

Tålmod

Arbete handlar om flöden – av material och energi, information och värden – och därför är tålmodet ett värdefullt förhåll-

förhållningssätt, det krävs också vilja – både tankemotivation och känslomotivation – för att bidra till värdena. Och för detta behöver Oikologicus ytterligare en strategi, luststrategin.

24. Luststrategin: att underlätta den symbietiska kampen

Våra livsstilar och vårt arbete utgör idag på olika sätt hot mot fred och hållbarhet. Detta innebär att det finns en grundläggande konflikt mellan Oikologicus och andra supraindivider, mellan symbietiska funktionsmönster och destruktiva funktionsmönster, mellan symbietiska vanor och andra vanor. En övergång till en mer symbietisk livsstil är därför inte oproblematisk utan kräver medvetna ansträngningar och kamp. Den kanske viktigaste kampen för fred och hållbarhet är en moralisk kamp för Oikologicus' värden och mot andra supraindividers och den kampen kan bara äga rum inuti människor. Den kampen handlar om tankemotivation och känslomotivation, om egoism och olika supraindividers socioism, om lust och olust. Att avstå från sådant man vant sig vid och lärt sig uppskatta kan följas av känslor av sorg och saknad, av limbiska signaler som säger att "det här känns fel, så här ska det inte vara!" Ingen vill få det sämre och därför gäller det för Oikologicus att ge homo ecologicus alternativ som inte upplevs som sämre, men som annorlunda och i vissa avseenden bättre.

Homo ecologicus behöver lust och energi för att vilja och orka ändra sina vanor och för att orka använda sig av de symbietiska dygderna. Här kan Oikologicus bistå sina individer genom att uppmana dem att stötta varandra; det handlar om att använda sig av den symbietiska dygden omtänksamhet och om att vara generös med sådant som kan ge lustkänslor. Denna strategi, luststrategin, är en tredje komponent i Oikologicus' funktionsmönster: homo ecologicus använder de strategiska förhållningssätten omtänksamhet och generositet i syfte att ge